

İNTERNET SÖZLÜKLERİNDE BİZ VE ÖTEKİLER: EKŞİ SÖZLÜK'TEKİ SURIYELİ SİĞINMACILAR BAŞLIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Sinem NELİK
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
sinemnelik@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2784-2342>

Göktürk YILDIZ
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
gokturkyildiz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6113-0077>

<i>Atf</i>	Nelik, S. & Yıldız, G. (2022). İnternet Sözlüklerinde Biz ve Ötekiler: Ekşi Sözlük'teki Suriyeli Sığınmacılar Başlığı Üzerine Bir Araştırma. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12 (4), 1125-1139.
------------	---

ÖZ

2011 yılının mart ayında Arap Baharı ayaklanmalarının etkisinde gelişen toplumsal hareketler Suriye'de giderek büyüyerek bir iç savaş hâlini almıştır. Risk taşıyan, yaşanması güç koşullar barındıran Suriye başta olmak üzere, beraberindeki birçok ülke ve ülkelerin vatandaşları savaşın etkisi altında kalmıştır. Suriye sınırlarına komşu ülkelerden biri olan Türkiye uyguladığı açık kapı politikası ile çok sayıda Suriyeli mülteci ve sığınmacıyı kabul ederek savaştan en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Bu bağlamda Suriyelilere ev sahipliği yapan Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik ötekileştirici bir algı ve söylem pratiğinin olup olmadığı soruları gündeme gelmektedir. Çalışmada temel olarak bu sorulara yanıt aranmıştır ve Türkiye'de popüler bir internet mecrası olan internet sözlüklerinde Suriyeli sığınmacılara yönelik nasıl bir algı olduğunun araştırılması amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda örneklem olarak seçilen Ekşi Sözlük'teki Suriyeli Sığınmacılar başlığına girilen girdiler T. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi ile belirli başlıklar altında kategorileştirilerek sözlük yazarlarının sığınmacılara yönelik tutumu ve ön yargıları, söylemi oluşturan ideolojik arka plan çerçevesinde değerlendirilerek analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, İnternet Sözlükleri, Biz ve Öteki, Ekşi Sözlük.

US AND OTHERS IN INTERNET DICTIONARIES: A RESEARCH ON TITLE AS SYRIAN ASYLUM SEEKERS IN EKŞİ SÖZLÜK

ABSTRACT

In March 2011, the social movements that developed under the influence of the Arab Spring uprisings gradually grew in Syria and turned into a civil war. Many countries and citizens of those countries, especially Syria, which carries risky and difficult to live conditions, have been under the influence of the war. Turkey, which is one of the countries neighboring Syria, has been one of the countries most affected by the war by accepting many Syrian refugees and asylum seekers with its open-door policy. In this context, questions such as whether there is a marginalizing perception and discourse practice towards Syrian asylum seekers in Turkey, which hosts Syrians, come to the fore. The study basically sought an answer to this question and aimed to investigate the perception of Syrian asylum seekers in

internet dictionaries, which is a popular internet medium in Turkey. For this purpose, the entries entered under the title of Syrian asylum seekers in Ekşi Sözlük were selected as a sample. In the study, the attitudes and prejudices of the dictionary entry writers towards asylum seekers were analyzed within the framework of the ideological background that formed the discourse by categorizing them under certain headings, with T. Van Dijk's critical discourse analysis method.

Keywords: *Syrian Asylum Seekers, Internet Dictionaries, Us and Other, Ekşi Sözlük.*

GİRİŞ

Dünya tarihi göz önüne alındığında çok sayıda insan evlerinden ve ülkelerinden ayrılmak ve başka ülkelerde yaşamak durumunda kalmıştır. Bu durum birçok nedenle bağlantılı olabilirken, özellikle siyasi çatışmalar ve savaşlardan dolayı Orta Doğu'da etkisini devam ettirmektedir ve Suriye Krizi de bu örneklerden biridir. 15 Mart 2011'de Arap Baharı ayaklanmalarının etkisi ile başlayan kriz giderek büyüyerek Suriye'yi bir iç savaş ortamına sürüklemiştir. Ülke geneline yayılan iç savaşın oluşturduğu yıkım ve risk ortamı ile Suriyeliler ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Ekim 2011'den beri Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası ile iki ülke arasındaki ilişkiler derinden etkilenmiştir. Suriyelilere ev sahipliği yapacağını duyuran Türkiye'ye başvuran mültecilerin ve sığınmacıların sayısı da büyük oranda artmıştır.

Mülteciler, toplum huzurunu ciddi şekilde bozan eziyet, çatışma, saldırı gibi durumların sonucu olarak *uluslararası koruma* talebinde bulunan kişilerdir. Taleplerinin reddedilmesi halinde büyük ihtimalle ölümcül sonuçlara maruz kalacak insanlardır. Mültecilerin haklarını koruyan özel hukuki düzenlemelere olan ihtiyacın arkasında mültecilerin ilâve güvence gerektiren özel bir durumda bulunuyor olması gereklidir (UNHCR, 2021). Sığınmacı ise, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir. Aynı zamanda henüz başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında cevap bekleyen kişiler de sığınmacı olarak tanımlanmaktadırlar (Kılıç, 2021). Birleşmiş Milletler'in verilerine göre, dünya çapında yaklaşık 5 milyon 718 bin kayıtlı Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 26 Mayıs 2022 tarihli verilerine göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 3 milyon 763 bin 652'dir. UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine göre, 322.000 kişi uluslararası koruma başvuru ve statü sahibidir. Suriyelilerin en fazla bulunduğu şehir 544.296 kişi ile İstanbul'dur. İstanbul'u 463.387 kişiyle Gaziantep, 430.639 kişiyle Hatay, 427.191 kişiyle Şanlıurfa takip etmektedir. Suriyeli sığınmacıları ağırlayan ülkeler sıralamasında Türkiye ilk sıradadır (Mülteciler Derneği, 2021).

Sığınmacılık kavramı çoğunlukla, içinde bulunulan toplumu yüksek bir şekilde etkileme imkânına sahip olan bir problem olarak görülmüştür ve günümüzde de bir sorun olarak görülmeye devam edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de giderek artan sığınmacı sayısı ile birlikte ülke gündeminde yer alan Suriyeli sığınmacılar ile ilgili haberlerin ve söylemlerin sayısında da hızlı bir artış gözlenmekte ve sığınmacılar çeşitli konular üzerinden değerlendirilmektedir. Geleneksel medyanın ve sosyal medyanın söz konusu içerikleri değişip çeşitlenmeye başlayarak zaman zaman nefret söylemine varan boyutlara ulaştığı fark edilmektedir. Geleneksel medya mecralarındaki içeriklerin devletin ideolojik bir aygıtı olması niteliği ile denetleme süzgecinden geçerek bir söylem üretmesi göz önüne alındığında, sosyal medyanın geleneksele nazaran daha özgür bir olanak sunuyor olması ve kamuoyunun da aktif bir rol alması bu süreci epey etkilemiştir. İletişim teknolojilerinin gelişiminin sağladığı bu avantajlar neticesinde daha hızlı ve kolay ulaşım ve ifade imkânının yaratılmasının akabinde sosyal medyada nefret söyleminin takibi yapılamayacak boyutlara ulaştığı görülmektedir. Yeni sosyal medya mecralarından olan internet sözlüklerinin bir kamusal alan yarattığı göz önüne alındığında söylem araştırmaları için iyi bir örnek oluşturduğu düşünülebilir. Bu nokta çalışmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de nasıl karşılandığı ve bir ötekileştirmeye uğrayıp uğramadıklarını ortaya koymak için internet sözlüklerindeki söylem kullanımlarının irdelenmesi uygun görülmüştür. Araştırmada söylemlerin hangi pratiklerle üretildiklerinin ortaya konması amaçlanarak internet sitelerinde Suriyeli sığınmacıların temsilinin nasıl yapıldığı ve bu aşamada ötekileştirici söylem ve tanımlamalar kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmeye

çalışılacaktır. Örneklem olarak seçilen Ekşi Sözlük'teki *Suriyeli Sığınmacılar* başlığına girilen girdiler eleştirel söylem analizi yöntemi ile analiz edilecektir.

ÖTEKİLİK VE ÖTEKİLEŞTİRME KAVRAMLARI

Her toplum din, dil, ırk, etnik köken ve kültür gibi çeşitlilikler barındırmaktadır. Bireyler bu tür farklılıkları nedeniyle kendinden olmayan bir diğeri *öteki* olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda herkes bir diğeri için ötekidir. Gündelik hayatta sıkça karşılaşılan bu kavram ile belirli bir kişi ya da bir grup ilişkilendirilmektedir. *Öteki* hakkında birden çok tanımlama vardır. Öteki kavramı Türk Dil Kurumu'nda (2019) üç şekilde açıklanmaktadır:

- “*Bilinenden, sözü edilmekte olandan ayrı olan, öbürü.*”
- *Sözü edilen ya da benzer iki şeyden önem ya da yer bakımından uzakta olan.*”
- *Mevcut kültürün içinde dışlanmış olan.*”

Toplumlarda öğretilen, seçme ve elemeye bağlı şekilde oluşturulan *öteki*, bizden olmayandır ve dolayısıyla bilmediğimiz, merak duyduğumuzdur. Bu merakla birlikte bir korku yaratılarak ötekiler, önlem alınması gerekliliği olan bir sorun olarak görülmektedir. Bu noktada toplum, öteki ve kendisi arasında bir duvar örmektedir. Durna (2014: 151), bunu şu şekilde açıklar: “Hepimiz bir diğeri olduğumuz, ancak bir toplumsal birlik, cemaat ya da topluluk söz konusu olduğu zaman, öteki, bir toplumsal bütünlüğün bir diğeri ezmesi ya da tahakküm altına almasına neden olan bir unsur olarak karşımıza çıkar.” Toplumsal bütünlüğü sağlayan grup, çeşitli toplum normlarıyla bu gücü elinde tutmaktadır. Bu çoğunluk grubunun birtakım özellikleri neticesinde bireyler, kendilerini gruba ait hissetmektedir. Çoğunluk kavramı her zaman gruptaki birey sayısını ifade etmemektedir, -örneğin azınlık olmayan *kadın* da bir ötekidir- çoğunluk için güç unsurlarının grubun elinde toplanması önemlidir.

Eleştirel felsefenin önemli temsilcilerinden olan Lacan'ın da öğrencisi ve eleştirmeni, ünlü düşünür Julia Kristeva *Strangers to Ourselves* adlı kitabında Freud'dan da etkilenerek “öteki” kavramını insanların kendi içlerindeki yabancı ile açıklamaya çalışmaktadır. Bulgaristan'da doğan fakat yaşamını Fransa'da sürdüren Kristeva'nın özellikle yabancılaşma ve ötekileşme konusundaki çalışmaları olması akla kendi yaşamıyla olan bağlantısının olabileceğini getirmektedir. Kristeva (1991), “Yabancı olan, bizim içimizde yaşar ve her birimizde olan farklılık bilinci, yabancıyı yani ötekiyi ortaya çıkarır. Herkes kendini yabancı olarak değerlendirirse de bu durum ortadan kaybolur” diyerek, biz ve öteki ile olan ilişkiye değinmektedir. Bu bağlamda ötekinin anlamı insan zihninin muhakemesi ile sorgulanarak değişebilir, zihindeki imgelemi ile de farklılaşabilir. Bireyin kendisini nasıl ve nerede konumlandığı, öteki hakkındaki değerlendirmelerinin oluşumunda büyük bir önem arz etmektedir.

“*Biz ve öteki çatışması bağlamında anlam kazanan ötekileştirme kavramı farklı şekillerde önümüze çıkmaktadır. Bize ait olmayan her şey, onları niteleyen bir sıfat ile ötekileştirilir*” (Şeker ve Şimşek, 2011: 485). Ötekileştirme kavramının belirginleşmesi için toplum ilk olarak doğal ve normal olanı göstererek bireyleri şekillendirir, daha sonra onları belirli kalıplar içerisinde sunarak kalıbın dışında kalan her şeyi anormal olarak etiketlendirir. “*Doğal ya da normal olanı tanımlamaya başladıktan sonra, birçok yaşam biçimi ve davranış kendini uygunsuz, ahlaksız ya da geri tanımları çerçevesinde bulmaktadır. Çünkü bu davranışlar bize tercih etmediğimiz başka bir yaşam biçimi olasılığını hatırlatarak kendimiz için kurguladığımız normalleri tehdit eder*” (Doğan, 2016: 144).

Toplumda öteki olanların her biri için birer stereotip oluşturulmuştur. Stereotipler kısaca klişeler, kalıp yargılar, basmakalıp düşüncelerdir ve tektipleştirmeye hizmet etmektedir. McGarty vd. göre stereotip, belirli birey türleri veya belli davranış biçimleri hakkında yaygın olarak benimsenen herhangi bir düşüncedir (2002). Ötekilere hareket ve görüşleri dolayısıyla birer anlam atfedilir. “Stereotipler, bazı şeyleri kolay ve kısa yoldan anlatma imkânı verirken, aynı zamanda temsil edilen gruplar hakkında ön yargılar da üretir. Çünkü bu temsil biçimi, onu yalnızca bir bölümüyle, bazı özelliklerini olduğundan daha abartılı olarak sunmak biçiminde gerçekleşmektedir” (Akça, 2009: 101). Stereotipleşme ile

başlayan bu sürecin sonunda ötekiler şeytanlaştırılarak, adeta tüm kötülüklerin temsili olarak sunulmaktadır. Toplumların tarihi geçmişlerine bakıldığında birtakım saldırıların, tartışmaların ve savaşların sebeplerinin bu tür ön yargılar ve şeytanlaştırmaların neticesinde oluştuğu bilinmektedir.

Öteki, eğer toplumsal alanı bir bahçe gibi düşünürsek, ayıklanması, ıslah edilmesi ya da bunların hiçbiri yapılamıyorsa sökülüp atılması gereken bir ayrık otudur. Her zaman bahçedeki *işe yarar* sebzeleri bozacağından korkulan yabancı ottur. Düzeni tahrip etme potansiyeline sahip olarak tanımlanan öteki ve yabancı, çoğunluk toplumu için bir tehlike olarak algılanırken, korku ve sınırlamayı beraberinde getirir. (Onur, 2003: 259)

Sınırlamalar iktidarın gözetiminde oluşmaktadır ve çoğunluğun tutumuyla beslenerek şiddetlenmektedir. Toplumda egemen olan iktidar ve onun ideolojisi karşısında ötekilerin sesi bastırılmaktadır. Hooks (2006: 369) da yaptığı öteki tanımı ile bunun üzerinde durmaktadır: “Öteki, kültürleri, gelenekleri ve yaşam tarzları emperyalist, sömürgeci ve ırkçı baskı ile değiştirilmiş kimselerdir.” Ötekileştirme, kendinden farklı olduğuna inandığı yargılama, aşağılama, dışlama ve engelleme, yabancılaştırma, değersizleştirmeyi içinde barındırarak, kendinden olmayanın -ötekinin- kötü olduğunu savunmak ve düşman hâline getirmektir. Bireyler kendi özdeğerlerini ötekinin üzerindeki tahakkümü ile oluşturmaya çalışarak konumlandırmaktadır. Freud’a göre, “kitlelerde kuvvetli bir dayanışma duygusunun oluşabilmesi için herhangi bir yabancı azınlık grubuna belli bir düşmanlık duyulması ve bu azınlığın sayısal zayıflığının, ona zulmetmeyi teşvik edece düzeyde olması gerekir” (Schnapper, 2005: 137).

Bahsedilen *biz* olma ve aitliğin hissiyatı için çoğunluğun ötekilere yaptığı zulümlerin gerekli bir davranış biçimi olduğu düşünülmekte ve hatta bir hak olarak görülmektedir. İktidar, toplumları bir arada tutabilme amacıyla bu tür ötekileştirmeleri devletin organları ile çeşitli yönlendirmeler yaparak kullanabilmektedir. *Biz* düşüncesi toplumu oluşturan bireylere ne kadar aşılırsa ve aidiyet kurularak içselleştirilirse, iktidar bu düşünce ile toplumu kutuplara ayırarak, yönetmesi kolay bir şekilde sokabilecek ve kendi çıkarları doğrultusunda bunu bir savunma mekanizması olarak kullanabilecektir. “Bu nedenle egemenler *ötekini* değiştirmek, dönüştürmek ve kendine benzetmek, eğer bunu başaramazlarsa *ötekini* susturmak ya da yok etmek istemektedirler. Bu bağlamda medya, egemenlerin *ötekine* karşı kullandığı en önemli baskı araçlarından biri olmaktadır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 8).

MEDYADA BİZ VE ÖTEKİ

Medya gündelik hayatımızda oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Her alanda karşılaşılan ve maruz kalınan medya iletileri dolayısıyla medyanın etki gücü yadsınamaz vaziyettedir. Gücünün getirdiği bu olanakların neticesinde bazı kavramlar kendini yeniden üretebilmektedir. Medya aracılığı ile pekiştirilen ve normalleştirilen kavramlardan olan *öteki* ve *ötekileştirme*, medyanın en büyük güçlerinden biri olan söylemler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ötekileştirmenin beraberinde ırkçılık, cinsiyetçilik, türcülük gibi ayrımcı kavramlar gündeme gelmektedir ve medya bu haliyle oluşturduğu söylemlerle şiddeti yayan bir araca dönüşebilmektedir.

“Medyanın en önemli işlevi, anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik işlevdir” (Hall, 1997: 77). Medya yoluyla bireylere düşünce, tanımlamalar ya da ideolojiler aşılırken, yargılamalara ve ötekileştiren tutumlara sebebiyet veren seçici yapılanmalar da beraberinde gelmektedir. Akça’nın da dediği gibi: “Medya, egemen ideolojiyi halka öğreten ve benimseten ya da daha doğru bir deyişle, günlük yaşam pratikleri haline dönüştüren en önemli kurumlardan biridir” (2007:12). Medya, bu çeşitlilik içinde kabul edilebilirliğin sınırlarını çizerken, ideolojik işlevlerinden biri olan toplumsal düzene tehdit oluşturan öğeleri dışta bırakır (Poyraz, 2002: 15). Dolayısıyla *öteki* daha da belirginleşirken, *ötekileştirme* medya aracılığıyla bir kez daha üretilerek yenilenir. Ünür’e (2013: 253) göre, “medya öteki olarak adlandırdıkları kimlikleri ya yeterince temsil etmemekte ya da temsilleri olumsuz olaylarla birlikte sunarak, bireylerde bu kimliklere karşı ön yargıların gelişmesine sebep olmaktadır.” Bizden olana karşı *normalleştirme*, *olağanlaştırma* ile alttan alma dürtüleri hâkimken, öteki olan ise *normal dışı* veya *tuhaf* kabul edilip genellikle tüm kötülüklerin temsili olduğu düşüncesine

doğru kayan bir eğilim oluşmaktadır. Medya bu anlamda kullanılan temsilleri kabul ederek, yeniden üretmeye ve ötekileştirmeyi benimsetmeye olanak sağlamaktadır. Oluşturulan söylemler ile düşünceler somutlaştırılmış bir hâle bürünerek kalıp yargıların nesiller boyu iletilmesi mümkün olmaktadır.

Ötekiler için oluşturulan negatif söylemler zamanla fikir belirtmekten öte nefret ifadesi içeren, belirtilen gruplara karşı şiddet uygulanmasını teşvik eden birer nefret söylemi hâlini alabilmektedir. Bu bağlamda medya olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama, abartı taktiklerine başvurarak ötekileştirdiği ve hedef haline getirdiği grupları kamu güvenliğini tehdit edici potansiyel risk ve tehdit saçıncı öcüler gibi sunmaktadır (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 71). Hedef hâline getirilen ötekiler çoğunluk olan kesimin nazarında kendini savunma gücü olmayan bir konumda ve aciz bir durumda kalmaktadırlar. Dolayısıyla öteki olanlar, içinde buldukları toplumda giderek soyutlanmaktadır. “Nefret söyleminin özellikle toplumda azınlık olarak kabul edilen gruplara yönelik olduğu kabul edildiğinde, bunun hızla yayılması neticesinde, zaten ekseriyetle toplum içinde görünmez olan azınlık gruplar çoğunluk grupların bu tavırları ile karşı kalmama adına daha da görünmez hale gelebilmektedir” (Karan, 2012: 82). Medya iletilerinin egemen düşüncenin tekrar etmesinin akabinde bu söylemler gelişen medya teknolojileri ile daha kolay ve daha hızlı bir şekilde yayılabilmektedir ve dolayısıyla daha güçlü, etkili, yıkıcı sonuçlara sebebiyet verebilmektedir.

ÖTEKİLEŞTİRME MECRASI OLARAK İNTERNET SÖZLÜKLERİ

Medya teknolojilerinin gelişimi ve kitle iletişim araçlarının olanakları neticesinde ötekileştirilen birey ve gruplara karşı yapılan nefret söylemi pratiğinin mekân değiştirdiği ve yeni kamusal alanlar yarattığı görülmektedir. İktidarın nezdinde gelişen geleneksel medyanın söylem pratiği artık alternatif yeni medya mecralarında üretim biçimi farklılaşarak izleyicilerin aktif bir rol üstlenebildiği ve kamuoyunun söylem pratiklerinin daha rahat aktarılabilirdiği bir dönüşüme girdiği görülmektedir. Hemen her an yeni bir sosyal medya söylemi ve içeriğinin oluşturulduğu kamusal mecralarda içerik sayılarının artışı ile takip ve denetleme güçlüğünün de doğru orantılı olarak zorlaşmakta olduğu görülmektedir. “Bu bağlamda, geleneksel medyada kinaye, ima, çarpıtma, abartı gibi yollarla dolaylı ve örtük biçimlerde tezahür eden nefret söylemi; yeni medyanın kullanıcı türevli içerik üretimine izin veren yapısı ile küfür, aşağılama ve hakaret biçiminde doğrudan gerçekleşmeye başlamıştır (Öztekin, 2015: 926).”

Medyanın dönüşümünün akabinde nefret söyleminin üretildiği ve normalleştirildiği yeni ötekileştirme mecralarından biri de internet sözlükleridir. İnternet sözlükleri, katılımcı sözlük ya da e-sözlük, geleneksel sözlüklerden esinlenilerek dijital mecralar ile birleştirilmiş olan ve etkileşime dayanan bir kamusal alandır. İnternet sözlüklerinin Türkiye’deki ilk örneği 15 Şubat 1999 tarihinde yayına başlayan Sedat Kapanoğlu tarafından kurulmuş olan Ekşi Sözlük’tür. Birçok işleve ve tanımlamaya sahip olan Ekşi Sözlük, Gürel ve Yakın için, “bir arama motoru, bir tartışma platformu, bir alt kültür formu, bir sosyalizasyon aracı, sosyolojik mizah anlayışının temsilcisi, tarihi bir belge ve bir reklam mecrasıdır” (Gürel ve Yakın, 2007).

Ekşi Sözlük popülerleşen yapısı ile sosyal medyada kendinden sonra *klon* olarak tabiri yapılan yeni internet sözlüklerinin açılmasına vesile olmuştur. 2004’te kurulan İTÜ Sözlük, 2005’te kurulan Uludağ Sözlük ve 2009’da kurulan İnci Sözlük bu sözlüklerden bazılarıdır. Sözlük bünyesindeki her bir üye *yazar* olarak adlandırılarak, daha önce açılmış olan veya kendi açtığı başlıklarda entry ya da girdi adı verilen başlık nezdinde açıklamalar veya tanımlamalar yapmaktadırlar. Spesifik bir başlıkta/konuda içerik oluşturulması yönüyle forumlardan ayrılan ve giderek popülerleşen internet sözlükleri, yazarların öznel yorumlamalarının denetlenmeden yayımlanıyor olması ve ancak şikâyet yoluyla kontrolden geçebilen içerik yapısı ile nefret söylemine varan bir ortamın altyapısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla ötekileştirme gibi olguların da çok daha rahat bir şekilde oluşturulmasına olanak tanınmaktadır. “Bu nedenle, 2010-2011 yılları arasında Ekşi Sözlük üzerinde bir denetim projesi başlatılıp, Nefret Söylemi Denetim Yönetmeliği yayınlanmış olup; nefret söylemi içeren iletiler *Nefret Söylemi Denetim Grubu* tarafından incelenip, silinmeye ve bazı yazarların üyelikleri sonlandırılmaya başlanmıştır” (Öztekin, 2015: 931). Ekşi Sözlük’te nefret söylemlerinin önüne geçilmesi amacıyla bir denetim mekanizması oluşturulmuştur fakat nefret söylemlerinin internet sözlüklerinde yaygın bir biçimde kullanıma devam

edildiği görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan mekanizmanın işlemediği ve projelerin yetersiz kaldığı sonucuna varılmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik Ekşi Sözlük'te yer alan nefret söylemleri konusu pek çok yönüyle farklı alanlarda akademik çalışmalarda yer almıştır. Özdemir ve Öner-Özkan 2016 yılında Türkiye'deki Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsillerini netleştirmek için yaptıkları "Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri" çalışmalarında dört farklı sözlükteki girdileri incelemişlerdir. Girdilerde Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsillerinin çoğunlukla olumsuz olduğu ve Suriyeli mültecilerin bir tehdit olarak algılandığı sonucuna varmışlardır (Özdemir ve Öner-Özkan, 2016). "Türkiye'deki Katılımcı Sözlüklerde Suriyeli Sığınmacıların Sosyal İnşası: Sosyal Medya ve Açıklayıcı Repertuarlar" başlıklı sözlük çalışmalarında Yurtdaş ve Yıldırım, girdileri Eleştirel Söylemsel Psikoloji Yaklaşımı ile analiz ederek, sığınmacıların olumsuz bir çerçeve içine sığdırılmakta ve *kötü* olarak inşa edilmekte olduğunu tespit etmişlerdir (Yurtdaş ve Yıldırım, 2016). "Sosyal Medyada Suriye'li Sığınmacılara Yönelik Algı: Bir Sözlük Değerlendirmesi" adlı Suriyeli sığınmacılar ve Suriyeli çocuklara yönelik algıyı ölçmek için yaptıkları Ekşi Sözlük çalışmalarında ise, sosyal medya kullanıcılarının sığınmacıları büyük bir güvensizlik ortamı ve huzursuzluk sebebi olarak görmekte olduğunu belirtmişler ve bunda sığınmacılarla yaşanan deneyimlerin ve medyadaki haberlerin etkisinin olduğu sonucuna varmışlardır (Kardeş vd., 2017). Öte yandan Çakın, "Farklılaşan Ötekiler: Kürtlere ve Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ekşi Sözlük'te Yer Alan Temsillerin Karşılaştırılması" çalışmasında Kürtlere ve Suriyeli Sığınmacılara yapılan ötekileştirici temsilleri karşılaştırarak iki grubun birbirine etkisine değinmiştir ve Suriyeli sığınmacıların bu karşılaştırma sebebiyle daha da fazla ötekileştirildiği tespitinde bulunmuştur (Çakın, 2020). Öksüz'ün "Siber Mekânda Suriyeli Mültecilere Yönelik Faşizm Halleri: Faşekşist" çalışmasında ise Ekşi Sözlük yazarlarının Suriyeli Sığınmacılar başlığı altında yazdıkları metinler söylem analizi ile incelenmiş ve Ekşi Sözlük'te Suriyeli mültecilere yönelik bu söylemlerin gündelik-sıradan faşizm özelliklerini taşıdığı sonucuna varılmıştır (Öksüz, 2020).

ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE KAPSAMI

İnternet Sözlüklerinde Biz ve Ötekiler: Ekşi Sözlük'teki Suriyeli Sığınmacılar Başlığı Üzerine Bir Araştırma çalışması kapsamında, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların internet sözlüklerinde nasıl ve ne ölçüde temsil edildiği ve bu temsil sürecinde ön yargıya ve ötekileştirmeye uğrayıp uğramadığı irdelenecektir. Türkiye'deki internet sözlükleri bu araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleminin belirlenmesi için internet sözlüklerinin tıklanma sayılarına bakılmıştır ve elde edilen verilere göre, 6 Aralık 2021'de Türkiye'de tıklanma sayısı en çok olan internet sözlüğü *eksisozluk.com*'dur (Alexa, 2021). Dolayısıyla araştırmanın örneklemini Ekşi Sözlük oluşturmaktadır. Çalışmada Ekşi Sözlük'teki en geniş ve amaca uygun sonuçlar *Suriyeli Sığınmacılar* başlığı altında toplandığı için, bu başlık altındaki girdiler incelenmiştir. Bu başlıkta üretilen ilk girdi 8 Aralık 2012'dedir, bu tarihten itibaren 6 Aralık 2021'e kadar üretilen girdiler incelenmiştir. Girdi sayısının yüksek olması ve hızlıca artmaya devam etmesi sebebiyle başlıktaki en yüksek beğeni sayısına sahip girdiler analize alınmıştır. Girdilerin beğenileri Ekşi Sözlük'ün *şükela* özelliği ile belirlenmektedir. Sözlük yazarları ve okuyucular *şükela* özelliği ile yorumlara onay verebilmekte ve yoruma katıldığını gösterebilmektedir. Bu çalışmada Ekşi Sözlük'ün bu özelliğinden yararlanılarak en yüksek beğeni sayısına sahip 60 girdi incelenecektir. Bu bağlamda sadece yazarların görüşleri değil, girdileri okuyup onaylayanların da görüşleri değerlendirilerek internet sözlüğü kullanıcılarının fikirlerini en çok yansıtan görüşleri irdeleyebilme imkânımız olacaktır.

Çalışma kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ekşi Sözlük'te Suriye'den gelen sığınmacılara yönelik nasıl bir algı bulunmaktadır?
2. Ekşi Sözlük'te Suriyeli sığınmacıların sosyo-kültürel özelliklerine karşın nasıl bir tutum vardır?
3. Ekşi Sözlük'te Suriyeli sığınmacılara yönelik ötekileştirici ve ayrıştırıcı bir söylem kullanılmakta mıdır?

Bu kapsamda sorulara yanıt vermek amacıyla T. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemi uygulanmıştır. Eleştirel söylem analizi yöntemi üzerine birçok tanım yapılmıştır. Van Dijk, eleştirel söylem analizini kısaca şöyle tanımlamaktadır: “Eleştirel söylem analizi esas olarak politik ve toplumsal bağlamdaki metin ve konuşmalar içinde toplumsal iktidarın kötüye kullanımının, egemenliğin ve eşitsizliğin üretilmesinin, uygulamaya konmasının ve direnişin çalışılmasına dönük analitik bir araştırma türüdür” (2001: 352). Üretilen ve kullanılan söylemler bize toplumsal kodlamalar, konumlandırmalar, toplumdaki ideolojiler ve güç unsurları vb. hakkında çeşitli bilgi ve fikirler verebilmektedir. “Söylem denilince akla öncelikle konuşma -dil- gelmektedir. Söylem dil tarafından üretilir ve aktarılır” (Yüksel, 2007: 157). “Dilin anlamını var olan sistemden ziyade sosyal bağlam belirlemektedir. Söylem de dolayısıyla sosyal bağlama göre şekillenir ve varlığını sürdürür” (İnal, 1996: 34). Dolayısıyla eleştirel söylem analizi, incelenen metinlerin ideolojik ifşalarını ortaya çıkarmak amacıyla iletişim araştırmalarında sıklıkla kullanılan bir yorumlayıcı analiz türüdür. “Söylem analizinin nitel içerik çözümlemesinden en önemli farkı ise metni parçalara ayırmadan bir bütün olarak ele alması ve metin içindeki egemen söylemin nasıl inşa edildiğini ortaya koymasındır” (İrvan, 2001: 81). “Söylemler, özellikle, ideoloji, ırkçılık ve etnik önyargı gibi konularda daha açık seçik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret söylemi de bu ideolojiler, ırkçı ve etnik önyargılar üzerinden kurulmakta ve dolaşıma sokulmaktadır” (Aygül, 2010: 99-100). Bu noktada *biz ve ötekiler* kapsamında irdeleneceğimiz Suriyeli sığınmacılar başlığı için eleştirel söylem analizi yöntemi araştırmanın verilerinin değerlendirilmesi açısından seçilebilecek en iyi yöntemler arasındadır.

ELDE EDİLEN BULGULAR

Ekşi Sözlük'te Suriyeli sığınmacılara yönelik girdilerde ötekileştirici bir dilin olup olmadığını incelenmek amacıyla, *Suriyeli Sığınmacılar* başlığı altında uygun bulunan toplamda 60 girdi *Sosyal Düzene İlişkin Ötekileştirme Söylemleri*, *Siyasi Yapıya İlişkin Ötekileştirme Söylemleri* ve *İrksal Özelliklere İlişkin Ötekileştirme Söylemleri* olarak üç ayrı kategori altında irdelenmiştir. T. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi bağlamında girdilerin kelime ve cümle içerikleri, girdilerdeki söylemlerin diğer söylemlerle ilişkisi ve bağlamsal yapısı incelenerek yapılan söylemlerin ne türde bir ideolojik alt yapı nezdinde oluşturulduğu irdelenmiştir.

Sosyal Düzene İlişkin Ötekileştirme Söylemleri

“Bunlar sığınmacı değil, yağmacı resmen. Kimse kusura bakmasın sizler plazalarınızda, güvenli sitelerinizde Suriyelilerle pek karşılaşmadığınız için onlara sempati duyabilirsiniz ama bizler özellikle İstanbul'da orta direk semtlerdeki sizin gibi sevgi dolu bakamıyoruz bunlara.” (12.03.2016 -tor)

“Sığınmacıdan işgalciye dönüşen güruh. Her köşe başında hastalık ve tehlike saçan, en az 5 çocuklu bir kabile. Bu 5 çocuktan en az bir tanesi de bebek!” (29.03.2015 -gaitada gizli kandan dna analizi)

“Çok değil birkaç sene içerisinde çeteleşecekler, biraz sonra da mafyalaşacaklardır. Zerre acıma duygusu olmadan bize karşı nefretle büyüyorlar, çocuklarının gözlerine bakıp net bir şekilde görebilirsiniz.” (09.07.2014 -hazalodos)

“Sokaklardan toplanıp zombi gibi saldırdıkları sınırdaki tellerin öte tarafına postalanmaları gereken mikrop sürüsü. Bu ülkeye, bu ülkenin halkına zarar ve yıkım olacaklardır.” (15.06.2015 -legolarn)

“Ülkeyi ahıra çeviren kitledir. Etrafa pislikten başka bir katkıları yok.” (09.07.2014 -herhangi bir nick)

“Büyük şehirlere gelenlerin açığı göz olduklarını düşündüklerim savaş mağdurlarıdır. Mülteci kampı yapılmamış mı bu sınırlara? Kalkıp neden İstanbul'a, Ankara'ya ve bilumum diğer şehirlere geliyorlar? Amaçları ne? Amaçları ne söyleyeyim size, kısa yoldan para kazanmak. Dilenerek, duygu sömürsü yaparak para biriktirmek.” (28.06.2015 -ibikli yumurta)

“Bunlar parazit yahu gerçekten. Hırsızlıklar çoğaldı işsizliği arttırdılar. Üsküdar da yaz dönemi bütün mekanlar tuvaletlerini kapatıyor, bunlardan hastalık bulaşacak diye.” (15.03.2015 -eskiramazan)

“Uzun vadede Türkiye'nin başına büyük belalar açacak toplumdur. Açlıktan ağlayan çocuklar, yaşlılar, kadınlar hatta ölen çocuklar çok acı verici ama Türkiye kesinlikle onlara yetecek düzeyde mali durumu iyi olan bir ülke değil. Tüm ülkeler birleşip bir çözüm bulmalıydı bu tabloya.” (14.06.2015 -while you were sleeping)

“Kafa yapısı bizden farklı insanlardır. Biz gülümseyen insana gülümseyerek karşılık verirken onlar önce gülümser sonra da bıçak çekerler. Hainlik, nankörlük damarlarında vardır. Sayıları için milyonlar gibi rakamlar söyleniyor. Bu yapılan ülke için büyük bir kayıptır. Hallerine üzülp de evine buyur ettiğin bu insanlar karşlarına çıkan ilk fırsatta seni sırtından bıçaklayacaklardır.” (16.06.2015 -mystic falls)

“Hümanistlikle alakası olmayan, ülkemize kök saldıkça salan ve acilen çözülmesi gereken bir sorunu teşkil eden kişiler.” (15.06.2015 -kokos kelebek)

“Hiç sığınmacı olmamış, en başından itibaren yerleşmeci olarak gelmiş insanlardır. Hâlâ gidecekleri günü gözleyenlere hayret ediyorum.” (16.06.2015 -muntazaman)

“Ülkenin tipini iyice bozmuşlardır.” (14.11.2014 -kazasker)

“Yoktur. Hayali kişilerdir. Çünkü sığınmacılık böyle olmaz. Bunun adı dağdan gelip bağdakini kovmacılıktır.” (13.08.2014 -swollenmember)

“Ülkeye kabul edilmeleri, bu toplum için son derece risklidir. Ancak görünen o ki, kimse henüz bu riski anlayabilmiş değil.” (26.08.2014 -liberate te ex inferis)

“Rahatlığına ve şımarıklığına uyuz olduklarıdır. Adamlar utanmazca en zor anında ülkesine kazık atmış, bırakıp kaçmış. Ne bekliyorsun ki. Hangi şehre gitsem onlarla dolu. Bir de kendi ülkelerinde gibiler. Sanki mülteci biziz.” (26.08.2014 -siyah feraceli kadın)

“Suriyeli sığınmacıları günlük yaşantım içerisinde görmek istemiyorum gayet net.” (17.07.2014 -ben demedim o dedi)

“Türkiye'deki sosyal ve ekonomik yapıya verdikleri zarar Akp'nin umrunda olmayan asalaklardır.” (13.08.2014 -wad)

“Şimdilik sokak serserisi, geleceğin ise mafyalarıdır.” (11.07.2015 -gny13)

“Derhal kapı dışarı edilmesi gereken topluluktur, bu ülkenin başına bela olmaktan ve salgın hastalıktan başka bir halta da yaramıyorlar. Azıcık parası olanları da kendini Tony Montana zannetmekte, İstanbul'un kalbur üstü mekanlarında artistlik yapmaktadırlar.” (24.09.2014 -jack stephard)

“Sığınmacı kelimesi şu an yaşanan fiili durum için uygun değil. Beş milyonu bulan sayıları ile resmen ülkemizi istila ettiler.” (09.08.2018 -newspaper)

“Ülkemizdeki garibanlara, kimsesizlere her yönden -maddi, taciz vs.- zararları olan grup. Devlet yaşlılara, kimsesizlere sahip çıkamazken bunların ülkede olmaları nedir? Onlara harcayacağını halkımıza harca. Onların aramızda bu kadar serbest dolaşmasına izin verme. Güçlü ülke değiliz. Zengin hiç değiliz. Ayrıca bu adamlar hiç fakir ya da gariban değil. Cahiller, benciller, suçlular, kaçaklar ne idüğü belirsizler.” (20.09.2015 -4saniyeyniyerdeduramam)

“Altı aydır iş arayan biri olarak, gün geçtikçe daha fazla sinirimi bozmaya başlayan sürü. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Suriyelilerin bakıcılığını üstlenmeden önce kendi evlatlarına iyi bir gelecek sağlasın.” (27.02.2016 -los emriques)

“Türkiye üzerine yüklenen maddi, manevi yükten başka bir şey değildir. Sanırsın ülke değil aş evi. Elin çulsuzlarına kendi vatandaşımızdan iyi bakılıyor.” (15.09.2012 -little boy)

“Türkiye'nin demografik yapısını bozmuşlardır. Bkz: Suriyeli sorunu.” (12.06.2017)

“Bahçeyle, bitkiyle uğraşanlar bilir, ayırık otu denen bir bitki vardır: yayılmacı, kontrol edilemez ve topraktan temizlenemez. Bir kere musallat olduğu toprakta ne kadar bitki varsa, ne kadar boş alan varsa işgal eden. Kökünden söküp atsan bile yine çıkan. Ayrıksı otuna benzeyen çok hücrelilerdir.” (22.06.2017 -salhane)

“Net bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının huzurunu kaçırmış olan kitledir.” (28.04.2014 - hayyamii)

“Memleketin sırtına bence bilerek yüklenen yük. Demografik açıdan da şimdiden ulusal güvenlik problemi.” (08.05.2018 -sagliginiz icin)

Sosyal düzene ilişkin ötekileştirme söylemleri kategorisi kapsamına 27 girdi ele alınmıştır. Sözlük yazarlarının yazmış olduğu girdiler değerlendirildiğinde üç kategori arasında en çok sayıda girdinin bu kategori altında toplandığı görülmektedir. İncelenen bu girdiler sonucunda Ekşi Sözlük yazarlarında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin sosyal düzenini bozacağı görüşünün hâkim olduğu görülmektedir. Castles ve Miller'in da vurguladığı gibi, “göçler sadece fiziki sınırları aşmakla kalmayıp, kültürel ve duygusal sınırları da aşmaktadır” (2008). Suriyeli sığınmacılar bu bağlamda sosyo-kültürel dokuyu bozan, maddi manevi bir yük olarak tanımlanmıştır. Devletin kaynakları halka değil de Suriyeli sığınmacılara harcandığı için ekonomik açıdan bir zarar oldukları kanısındadırlar. Suriyeliler, sığınmacıdan ziyade birer *istilacı, yerleşmeci, ülkeye kök salanlar* olarak görülmektedir. Hastalık, tehlike ve bela saçan, nefret dolu, cahil ve hatta ne idüğü belirsiz oldukları söylemlerinde bulunmuşlardır. Kelime seçimlerinde ise mikrop sürüsü, pislik, parazit vb. gibi nefret söylemlerinden yana ifadeler kullanıldığı görülmektedir.

“Ötekinde görülen şey öteki nomos değil, anomalidir, öteki norm değil, anormalliktir; sakat, şekilsizliktir” (Girard, 2005: 30). Açıklamadan da hareketle girdilerde genel olarak Suriyeli sığınmacılara karşı aşağılayıcı, küçümseyici, ötekileştirici ve ayrıştıran bir dil hâkim olduğu görülmektedir. Savaştan kaçan, suçlu, vatan hainleri oldukları vurgusu tekrarlı olarak yapılmıştır. Girdilerdeki cümle kullanımlarını incelendiğinde Suriyelilerin olumsuz davranışlarının ön plana çıkarıldığı, olumlu davranışlarının ise gizlendiği bir söylem pratiği ile *biz ve öteki* ayrımının yapıldığı net olarak görülmektedir. Sosyal düzene ilişkin konularda Suriyeliler için kullanılan kelime ve cümle yapıları ile nefret söylemi inşa edilmiş ve yeniden üretilmiştir.

Siyasi Yapıya İlişkin Ötekileştirme Söylemleri

“İlerde başımızı ağrıtabilecek problemlerden biridir. Ayrıca Akp'nin yaptığını en büyük hatalarından biridir.” (15.06.2015 -caysimitbirdekitap)

“Gittikleri her yerde dengeleri altüst eden sözde sığınmacılardır. Sınırlarından içeri akın akın gelen bu güruhu hala kontrol altına alamamış devlet ise işin en acı yanısıdır.” (16.06.2015 -nick ararken kaybolan yazar)

“Esad tarafından bize itelenen cahil, geri ve hain insanlar.” (15.06.2015 -hayvanim ama evcil değilim)

“Akp bu seçimde Gaziantep'te büyük bir düşüş yaşadı. Ben bunun sebebini Suriyeli sığınmacılar olarak görüyorum.” (16.06.2015 -cralei)

“Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'ye attığı en büyük kazıklardan biri.” (10.07.2014 -mahmut adında bir balık)

“Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu günden bu yana karşı karşıya kaldığı en büyük tehlikedir.” (07.06.2019 -iknowthepiecesfit)

“Hatay'a göz koymuş insanlardır.” (10.08.2012 -workingdays)

“Bir Hataylı olarak bizi evimizden ne zaman kovacaklarını merak ettiğim, Hatay'da artık sığınmacı veya misafir değil resmen ev sahibi konumuna gelen, hepsinden teker teker nefret ettiğim, hainler topluluğu.” (03.07.2014 -Kuntz 31)

“Çok değil 10 sene sonra demokratik özgürlük adı altında örgütlenip, yeni bir sorun gündeme getirecek olan günümüz istilacılarıdır.” (13.07.2014 -kamigazi)

“Vatan, millet, ulus, bayrak, toprak kavramlarının önemini ortaya çıkaran insanlar. Suriyeliler bu kavramlara sahip olmuş olsalardı topraklarını bırakıp kaçmazlardı.” (19.09.2015 -mahmut adında bir balık)

“Adam olsalar ülkeyi terk etmek yerine Esad'ın yanında olurlardı dediğim ve çoğunu değersiz gördüğüm asalaklardır.” (17.07.2014 -wad)

“İç savaşı bahane ederek ülkesinden kaçan zengin Suriyelilerdir.” (12.08.2013 -horseless horseman)

“Taraf olmayı reddettikleri bir savaştan kaçıp sığındıkları ülkelerde savaş çıkaran insanımsılar...” (12.01.2016 -neptun savascisi)

“Dünyanın en zengin ülkeleri, körfezdeki kendi ırk ve din kardeşleriyle, elin gavur memleketlerine gitmek için, ölümleri göze alan insan yığınları. Bu insanlar zaten hayırlı insanlar olsalar, kendi memleketlerini düşmanlara teslim edip bırakıp kaçmazlar.” (08.03.2016 -real fener)

Siyasi yapıya ilişkin ötekileştirme söylemleri kategorisi kapsamında 15 girdi ele alınmıştır. Girdilerde siyasi anlamda vurgulanan ayrıştırıcı ve ötekileştirici söylemlerdeki fark edilen özelliklerden biri Suriyeli sığınmacılar nezdinde gelişen sorunların çoğunluğunun siyasi tercih ve tutumlar ile bağlantılı olması ile alakalıdır. Ele alınan söylemlerde yaşanan problemlerin sorumlusu olarak hükümet görülmektedir. Ekşi Sözlük yazarları, Suriyeli sığınmacıların ülkeye alınmasıyla *AKP'nin yaptığı en büyük hata* olduğu vurgusunu yapmışlardır ve oylardaki düşüşün sebebinin de bu görüş ile ilişkilendirmişlerdir. Sığınmacılar için ise *Esad tarafından itelenenler ve Hatay'a göz koyanlar* gibi söylemlerde bulunarak birçok siyasi konudan sorumlu tutulmuşlardır. Savaşın bahane edildiğini, sığınmacıların aslında zengin olduğunu öne sürmektedirler. Kelime seçimleri *asalak, istilacı, insan yığınları* gibi nefret söylemlerinden yana olarak seçildiği görülmektedir. Parlak da ötekilerin her suçun kaynağı olarak görülmesini şu şekilde vurgular: “Bu sayısız ötekiler ne kadar büyük suçlardan sorumlu tutulursa, o ölçüde insanlık dışı alçak mahluklar oldukları algısı üretilebilecektir. Bu durum onların uğradıkları kötü muameleyi hak ettiklerini, onlara zulmetmenin yapılacak tek doğru şey olduğunu gösterelemiştir” (2015: 99). Bu anlamda siyasal içerikli girdilerin *biz ve ötekiler* bağlamında oluşturulmuş olduğu ve ötekileştirmeyi yeniden üretilip, nefret söylemini pekiştirmekte olduğu görülmektedir.

İrksal Özelliklere İlişkin Ötekileştirme Söylemleri

“Akp'nin Türkiye'yi Araplaştırma projesinin önemli bir ayığıdır kendileri. Sonunda olan tabii ki yine bu ülke halkına olacak.” (16.11.2014 -punkgeisha)

“Bunlar ve bunlardan daha da tehlikeli olan Afganlar demografik savaşın askerleridir. Bunları bu kadar tehlikeli kılan iki faktör, aidiyet duygularının olmayışı ve kara cahil olmalarıdır.” (07.11.2018 -hadi cocuklar sagdan bunalttik)

“Suriyeliye maaş, sigorta bedava. Üniversite ve devletin her türlü imkanı desen gırla. Ruslara ucuz tatil, Amerikana da dokunulmazlık. Sanırsın biz mülteciyiz Türkiye’de.” (11.07.2016 -kalemi kilicindan keskin olan adam)

“Bu ülkenin ayrılıkçı Kürtlerden sonraki 50 yıllık gündemi.” (29.03.2015 -angry engineer)

“10-15 yıl içinde çeteleşerek Türkiye'yi kendi vatandaşına dar edeceklerdir. Şimdi kürtlerden yakınlara mumla arayacak bugünleri.” (11.07.2014 -tavlada iki)

“Aralarında gerçekten mağdurlar olmakla birlikte bir yandan da şunu söylüyorum kendime: bana ne. Araplar hep bildiğimiz Araplar. Her zaman orta çağı yaşayan, pislik içindeki, kan döken Araplar.” (14.11.2014 -bolfri)

“Eczaneme her gün azımsanmayacak oranda mülteci ve yabancı uyruklu müşteri geliyor. İranlı, Iraklı, Afgan, Özbek vs. İstisnaları saymazsak bunların neredeyse tamamı oldukça kibar, insancıl, iletişime açık ve belli bir eğitim düzeyinde insanlar. Ama Suriyelilerin hiçbirinin gözünde zerre insanlık yok. En ilkel içgüdülerinin güdümünden bir santim bile çıkamamış vahşi tipler. Genellemeyse genelleme. Irkçılıksa ırkçılık.” (07.09.2017 -enemy)

“Ortadoğuda bi düzine Arap ülkesi var. Neden Arap ülkelerine gitmiyorlar da buraya geliyorlar bunlar merak konusudur.” (09.07.2014 -tina hoffmann)

“Sanırım dünyadaki en medeniyetsiz millet bunlar.” (06.12.2017 -gokhans)

“Bu sığınmacılar Doha’ya, Suudi Arabistan’a, Katar’a falan neden sığınmıyor? Hem ırkdaşlar hem din kardeşi. Neden hep bize ya? Diğer komşu müslüman ülkelerin hiç sallamadığı, bizim gereğinden fazla ilgilendiğimiz topluluk. (16.02.2016 -dolce vita dolce gabbana)

“Gidip ülkeleri için savaşması gereken insanlardır. Arap rahatlığını az çok biliyoruz zaten, adamlar entarilerinin icine don bile giymiyorlar rahatlıklarından. Şimdi de kendi ülkeleri için başka ülkelerin çocukları savaşacak. İnsanda biraz onur olması şart.” (05.09.2013 -julia bergdof)

“Bizim ülkemizdekiler Suriyeli çingenelerdir, Suriyeliler Avrupa’ya gidiyor. Keşke Avrupa'ya gidenler burda kalsa da bizdekileri Avrupa'ya iteleyebilsek. Burdakiler Esad'ın hiçbir zaman vatandaşlık vermediği yaklaşık 2 milyonluk Suriye çingeneleridir.” (21.09.2015 -macapapaz)

“Bunların %90’ı, tüm Arapların %90’ı gibi görgüsüz, pis, medeniyet düşmanı vandallardır.” (26.04.2017 -meursault samsa)

“Halkın Araptan ve Arapçadan nefret etmesini sağlamış topluluktur.” (04.09.2018 -sessiz olunuz)

“Leş ve rezil insanlardır. Hatta gözümde insan bile değillerdir. Erkeği ayrı kadını ayrı çocuğu ayrı iğrençtir bu yaratıkların. Tipik Arap köpekleridir.” (22.08.2018 -balthazar blake)

“Emin olun Kürtlerle çok kanka olacağız bu arkadaşlara karşı olan tüm tutum ve davranışlarda. Zira Kürtlerle gerçekten yüzlerce yıllık bir ortak kültür geçmişimiz var. Türkiye'nin kuruluşundan beri de birlikte yaşayıp, sevinip, üzüldüğümüz bir geçmiş. Ama bu arkadaşlar?” (31.10.2016 -betada don bebegim yok diye üye oldum)

“Suriyeli istilacılar olarak da anılabilecek Arap topluluğu. Zira tüm yaşam alanlarını istila etmiş durumdadır.” (07.06.2019 -holdenmcgroin)

“Bu Araplar dükkana girdiklerinde hemen anlıyorum Suriyeli mülteci olduklarını. Direkt “welcome” diyerek karşılıyorum alaycı bir gülüşle. Hatta geçen biri bana türkçe bildiğini söyledi ısrarla İngilizce konuşmaya devam ettim. Hayır bilader sen o tiple nasıl benim güzel dilimi konuşma hakkını kendinde buluyorsun? Bir de o çok bilmiş Suriyeli veletler var ya hani onlara ayrı bir kıl oluyorum, şerefim üzerine yemin ederim ki evladımı bu şerefsiz tohumlarıyla aynı ortamda yaşatmayacağım. Tanım: ısrarla türkçe konuşmaya ve bir türk gibi gözükmeye çalışan iğrenç ırk.” (08.06.2019 -google da nickname arayan bir adam)

İrksal özelliklere ilişkin ötekileştirme söylemleri kategorisi kapsamında 18 girdi ele alınmıştır. Girdilerde Suriyeli sığınmacıların ırkından dolayı nefret söylemi olarak nitelendirilen kelime seçimleri (kara cahil, medeniyetsiz, pis, vandal, leş, rezil, iğrenç vb.) kullanıldığı ve nefret söylemlerinde buldukları görülmektedir. Sözlük yazarları, Suriyeli sığınmacıların diğer ırklardan olan sığınmacılara nazaran daha *kötü* olduklarıyla ilgili söylemlerde de bulunmuşlardır. Binark’ın da dediği gibi, “nefret söylemi, yeni medya mecrasının kendine has özellikleri nedeniyle daha kolay şekilde yayılmakta ve sıradan hale gelerek hızlı bir şekilde sirküle olmaktadır. Bu şekilde birçok dışlayıcı ve ayrımcı söylem şekillerine alışılmakta, zamanla da toplumdaki farklı etnik kimlik ve varoluş pratikleri ötekileştirilmektedir” (2010: 11). Zira günümüzde *Arap* ve *Suriyeli* gibi kelimelerin bir konuşmada geçmesi bile gerginlik sebebi olabilmektedir. Bu kelimelerin hakaret yerine kullanılabilen bir konumda olduğu görülmektedir. Irka bağlı olarak yapılan ötekileştirme, diğer medya mecralarındaki gibi sosyal medya mecralarında da pek sık karşılaşılan ötekileştirme biçimlerinden biridir. Ekşi Sözlük kullanıcılarında Suriyeli sığınmacı sayısının giderek artışıyla milliyetçilik ile bağlantılı olarak da nefret söyleminin yapılmakta olduğu görülmektedir. Genel olarak irksal özelliklere ilişkin olarak yapılan ötekileştirme söylemlerinin biz ve ötekiler konumlandırması ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Göç olgusu, çok eski bir geçmişe dayanan, içinde bulunduğumuz çağı en çok etkileyen ve tartışılan gerçeklerdendir. Orta Doğu’daki son hareketlenmeler ile *sığınmacılık* ve *mültecilik* gibi kavramlar, başta Orta Doğu ülkeleri ve çevresindeki ülkeler olmak üzere dünyada popülerliğini koruyan ve sürekli tartışılan kavramlara dönüşmüştür. Mart 2011’de Suriye’deki krizin ardından Ekim 2011’de Türkiye hükümetinin *açık kapı politikası* uygulayacağını ve geçici koruma rejimini devreye soktuğunu belirtmesinden bu yana Türkiye gündemine oturan -ve kalkmayan- bir konu hâlini almıştır. Suriyelilerin geri gönderilmesi-gönderilmemesi gibi konular geçen 10 yıl üzerinden daha da yüksek tartışmalara sebebiyet veren bir konumda olduğu görülmektedir. Hükümetin uygulamış olduğu bu politikayı destekleyenler olduğu gibi, araştırmamızda elde ettiğimiz veriler üzerine desteklemeyenlerin de çoğunluğu oluşturduğu söylenebilmektedir. Hükümetin politikasını desteklemeyen ve beğenmeyenlerin bunu hükümeti eleştirerek gösterdikleri görülse de çoğunlukla bağlamdan koparak direkt olarak Suriyelilere yönelik ötekileştirici ve ayrıştırıcı olan karşı bir tavır alındığı görülmektedir. Bu tavrın nefret söylemine ve suçlarına varabilecek boyutlara çıktığı takip edilmektedir. “Nefret söylemi toplumsal bilinç yapısında doğrudan rol oynayan ötekileştirme pratiklerinin bir uzantısı olup; söylem ideolojinin yeniden üretimi ile bağlantılıdır. Kişilerin eylemleri ve söylemleri birbiri ile ilintili olup; eylemlerin kontrol edilebilmesi için söylemin de kontrol altında tutulması gerekmektedir” (Van Dijk, 2010: 13). “Nefret suçları demokratik ve çoğulcu toplumların temeli ve yapısı bakımından tehdit oluşturmaktadır. Bu suçlar çok çirkindir, çünkü temel olarak kurbanların kimliklerine saldırır, bireyin ötesine geçerek bireyin ait olduğu topluluğun geneline yönelik bir mesaj gönderir” (Ataman, 2012: 75). Toplumlar kalıp yargıların olağanlaşmasının bir getirisi olarak bireylerin kamuoyunda konuşup-yazarken çoğunlukla nefret söyleminde bulduklarının farkına dahi varılmadığı söylenebilir. Nefret söyleminin ve *ön yargı suçları* olarak da adlandırılan nefret suçlarının yok edilmesi için öteki olanın yok olmasından ya da daha *ötede* olmasından ziyade toplumların bilinç yapısının değişmesi gereklidir.

Suriyeli sığınmacılara ilişkin ayrıştıran ve ötekileştiren temsillerin toplumda yaygınlaşarak yeniden üretilmesinde toplumsal geçmişteki basmakalıp düşüncelerin dışında internet ortamlarındaki temsillerin de bu aşamadaki önemi yadsınamaz. Zira internet sözlüklerinde Suriyeli sığınmacılarla ilgili yazılan girdilerin söylemlerini irdelemek, medyada üretilen söylemlerin kamu vicdanında nasıl doğru

bulunduğu ve bu durumun toplumsal yapıdaki nefret söylemlerini ve *biz ve öteki* ayrımını nasıl belirginleştirdiğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma kapsamında Suriyeli sığınmacılarla ilgili söylemler, Türkiye’de en popüler internet sözlüğü olan Ekşi Sözlük örneklemler alınarak incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre, Ekşi Sözlüğün Suriyeli sığınmacılarla ilgili olan girdileri belirli konu başlıkları etrafında toparlanmaktadır. Sözlükte *Suriyeli Sığınmacılar* başlığına girilen girdiler söylem bakımından *sosyal düzene ilişkin ötekileştirme söylemleri*, *siyasi yapıya ilişkin ötekileştirme söylemleri* ve *ırksal özelliklere ilişkin ötekileştirme söylemleri* olarak üç ayrı kategoriye ayrılarak incelenmiştir ve sözlükte en çok beğenilen 60 girdi analize alınmıştır. İncelemeler sonucunda en çok *sosyal düzene ilişkin ötekileştirme söylemi* kategorisinde girdi atılmış, onu sırasıyla *siyasi yapıya ilişkin ötekileştirme söylemleri* ve *ırksal özelliklere ilişkin ötekileştirme söylemleri* takip etmiştir. Araştırmanın sonucunda edinilen bulgular göstermektedir ki Ekşi Sözlük yazarlarının *Suriyeli Sığınmacılar* başlığı altındaki girdileri, ötekileştirici, ayrıştırıcı ve ırkçı olan düşünceleri destekleyerek yeniden üretmektedir. Girdilerde Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak üretilen, nefret söylemi olarak da algılanabilecek kelime seçimlerine başvurulduğu görülmektedir ve şiddetli inşa eden bir tutum yarattıkları gözlenmektedir. Girdilerdeki cümle kullanımları incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların olumsuz davranışlarının ön plana çıkarıldığı, olumlu davranışlarının ise gizlendiği görülmüştür. Yazılan girdilerin dili dışlayıcı sert ve ötekileştiricidir ve yüksek oranda hakaret ve küfre varan ifadeler barındırmaktadır.

Bu bağlamda araştırma verilerine bağlı olarak bir kamusal alan konumunda olan internet sözlüklerinin denetimsiz yapısında kartopu şeklinde ilerleyerek bireylerin birbirlerini kısıktığı görülmüştür. Dolayısıyla bu yapının nefret söylemleri ile ötekileştirmeyi olağanlaştıran ve normalleştiren bir potansiyel oluşturduğu sonucuna varılabilir. Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde kamuoyunun sosyal medya mecralarından biri olan internet sözlüklerinde *biz ve ötekiler* olacak şekilde bir ayrımın olduğu görülmektedir. Sosyal medyanın hızı ve kolaylığı gibi özelliklerinin neticesinde ötekileştirmenin, ayrımcılığın ve nefret söylemlerinin kişiler ve ortamlardan etkilenme ile kontrol edilemeyecek boyutlara ulaşabilmekte olduğu görülmektedir. Geleneksel medya ve sosyal medya mecraları aracılığıyla sürekli olarak üretilen nefret söylemleri toplumlarda baskılara, linçlere ve hatta katliamlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla nefret söyleminin üretiminde ve yayılmasında mecralar büyük bir önem taşımaktadır. Bahsedilen sorunların ve suçların oluşmaması adına uygun koşullar nezdinde sosyal medya mecralarının her birinde etik değerlerin belirlenerek düzgün şekilde işleyebilen bir denetimin gerekliliği fark edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, B. E. (2007). Ege’de sular ısındı: Yazılı Basın Söyleminde Yunanistan’ın Ötekileştirilmesi ve Kardak Krizi. E. B. Akça (Ed), *Kimlik, Medya ve Temsil* (s.12) içinde. Nobel Yayın.
- Akça, B. E. (2009). İdeoloji-Dil-Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası. İsmet Parlak (Ed), *Medyada gerçekliğin İnşası/Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış* (s. 77-106) içinde. Çizgi Kitabevi.
- Alexa. (2021, 6 Aralık). <https://www.alex.com/topsites/countries/TR/>
- Ataman, H. (2012). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. Yasemin İnceoğlu (Ed), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 47-80) içinde. Ayrıntı Yayınları.
- Aygül, E. (2010). Facebook’ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması. Tuğrul Çomu (Ed), *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (s. 95-140) içinde. Kalkedon Yayınları.
- Binark, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. Tuğrul Çomu (Ed), *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (s. 11) içinde. Kalkedon Yayıncılık.
- Castles, S. & M. J Miller (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Çakın, B. (2020). Farklılaşan Ötekiler: Kürtlere ve Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ekşi Sözlük'te Yer Alan Temsillerin Karşılaştırılması. *Liberal Düşünce Dergisi*, Bahar 2020, 65-81.
- Dijk, T. V. (2001). *Critical Discourse Analysis. The handbook of Discourse Analysis*, Blackwell Publishing.
- Dijk, T. V. (2010). Söylem ve İktidar. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım (Ed), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* (s. 9-44) içinde. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Doğan, H. (2016). İdeolojik Bir Kurgu ve Ötekileştirme Referansı Olarak İnsan Doğası: Bartın Romanları Örneği. AÜDTCF, *Antropoloji Dergisi*, (31) Haziran, 141-158.
- Durna, T. (2014). Azınlık, Ötekiler ve Medya Üzerine. *İlef Dergisi*, 1(1), 151-160.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi*. Kanat Kitap.
- Gürel, E. ve Yakın, M. (2007). Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür. *Selçuk İletişim*, 4 (4), 203-219.
- Hall, S. (1997), İdeoloji ve İletişim Kuramı. Süleyman İrvan (Ed), *Medya-Kültür-Siyaset* (s.77) içinde. Ark Yayın.
- Hooks, B. (2006). Eating the Other: Desire and Resistance. Meenaksi Gigi Durham ve Douglas. M.Kellner (Ed), *Media and Cultural Studies: Key Works* (s. 369) içinde. Blackwell Publishing.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2014). Ötekileştirme Sürecinde Medyanın Yeri. Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban) *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. Ayrıntı Yayınları.
- İrvan, S. (2001). *Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirilmesi*. Gazi İletişim.
- Karan, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Yasemin İnceoğlu (Ed), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 81-102) içinde. Ayrıntı Yayınları.
- Kardeş, S., Banko, Ç., Akman, B. (2017). Sosyal Medyada Suriye'li Sığınmacılara Yönelik Algı: Bir Sözlük Değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2). 185-200.
- Kılıç, T. (2021, 6 Aralık). Bir İnsan Olarak İltica, <https://multecihaklari.org/?p=54>
- Kristeva, J. (1991). *Strangers to Ourselves*. Columbia University Press.
- McGarty, C. Yzerbyt, V. Y., Spears, R. (2002). Social, Cultural And Cognitive Factors in Stereotype Formation. Stereotypes As Explanations: The Formation Meaningful Beliefs About Social Groups. Cambridge University Press, 1-15.
- Mülteciler Derneği. (2021, 7 Aralık). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Onur, H. (2003). Öteki Sorunsalının 'Alterite' Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 255-277.
- Öksüz, M. (2020). Siber Mekânda Suriyeli Mültecilere Yönelik Faşizm Halleri: Faşekşist. Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences, 18(2), 246-275.
- Özdemir, F. ve Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne*, 4(8), 227-244.
- Öztekin, H. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 925- 936.
- Parlak, İ. (2015). Kimliğin İnşası, Ötekinin İcadı ve Şeytanlaştırma. İsmet Parlak (Ed), *Öteki'nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* (s. 25-122) içinde. Dora Basım-Yayın.

- Poyraz, B. (2002). *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*. Ütopya Yayınevi.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. (Ayşegül Sönmezay, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, M. ve Şimşek, F. (2011). Ötekilik Bağlamında ‘Muhteşem Yüzyıl’ Dizisinin Farklı İdeolojideki Gazetelerin Köşe Yazılarına Yansımaları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 483-501.
- Türk Dil Kurumu. (2019, 6 Aralık). Tükçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>
- UNHCR. (2021, 6 Aralık). <https://www.unhcr.org/>
- Ünür, E. (2013). Görünmeyen Kimlikler: Öteki Kimliği Bağlamında ‘Kayıp Şehir Dizisinin Analizi’. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 251-273.
- Yurtdaş, G. T. ve Yıldırım, S. (2016). Türkiye’deki Katılımcı Sözlüklerde Suriyeli Sığınmacıların Sosyal İnşası: Sosyal Medya ve Açıklayıcı Repertuarlar. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1 (1), 77-122.
- Yüksel, A. (2007). *Nitel Araştırma- Neden, Nasıl, Niçin?* Detay Yayınları.